Ανθρωπιστική παιδεία και εκπαίδευση σε δύσκολους καιρούς

Σταύρος Γιαγκάζογλου
Επίκουρος Καθηγητής
Τμήμα Θεολογίας ΕΚΠΑ

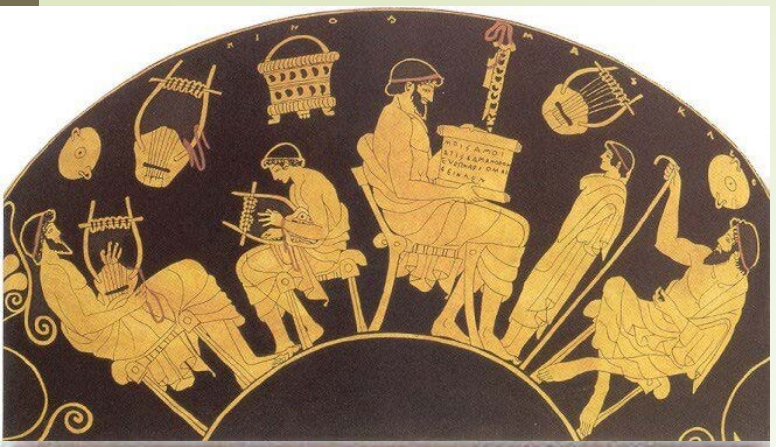

Οι ελληνικές ρίζες της ανθρωπιστικής παιδείας

- Η κλασική περί παιδείας αντίληψη που συγκρότησαν οι δημιουργίες και τα οράματα του αρχαίου ελληνικού κόσμου και πολιτισμού
- Ο όρος «ανθρωπιστικές σπουδές» ή «ανθρωπιστική παιδεία» προέρχεται από την απόδοση της ελληνικής λέξης παιδεία με τον λατινικό όρο **humanitas**
- Στόχος της ελληνικής παιδείας η καλλιέργεια της αρετής του ανθρώπου

Ανθρωπιστική παιδεία και νεωτερικότητα

- Η εξατομίκευση ως νέα μέθοδος σκέψης
- Η πρωτόγνωρη σχέση του ανθρώπου με τη φύση και τον κόσμο
- Ανάπτυξη της επιστημονικής σκέψης παράλληλα με την ανθρωπιστική
- Εμφάνιση του Διαφωτισμού και της Βιομηχανικής Επανάστασης.

Ανθρωπιστική παιδεία και νεωτερικότητα

- Το αίτημα για παραμερισμό των κλασικών γραμμάτων προς όφελος των γνώσεων της σύγχρονης ζωής, των φυσικών φαινομένων και των κοινωνικών θεσμών

- Αδιέξοδα και αποτελμάτωση της ανθρωπιστικής παιδείας στον ευρωπαϊκό χώρο

- Η ανθρωπιστική παιδεία ως προβολή συντηρητικών ιδεών και ηθικοπλαστικών αξιών

Ανθρωπιστική παιδεία και νεωτερικότητα

- Άνοδος της αστικής τάξης, νέες ανάγκες της αναπτυσσόμενης βιομηχανικής κοινωνίας, θετικισμός και έκρηξη των φυσικών επιστημών

- Χρήσιμες γνώσεις στην εκπαίδευση είναι μόνο οι επιστημονικές γνώσεις, δηλαδή, οι βιολογικές, οι φυσικές και οι κοινωνικές

- Οι κλασικές σπουδές δεν βοηθούν την επιστημονική και τεχνολογική πρόοδο, η οποία είναι τόσο απαραίτητη για τη σύγχρονη ζωή

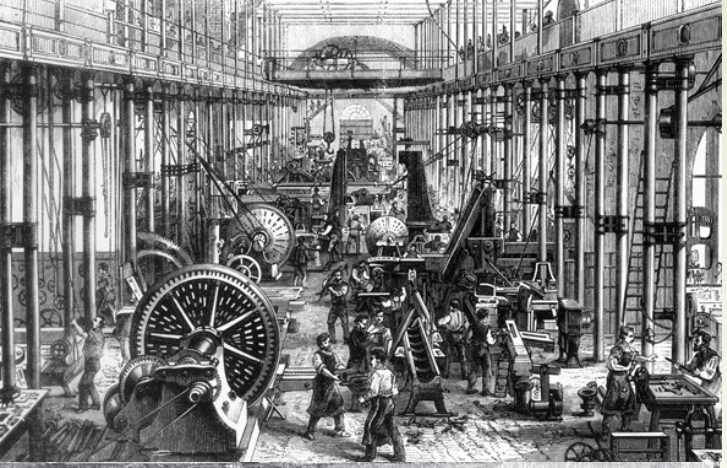

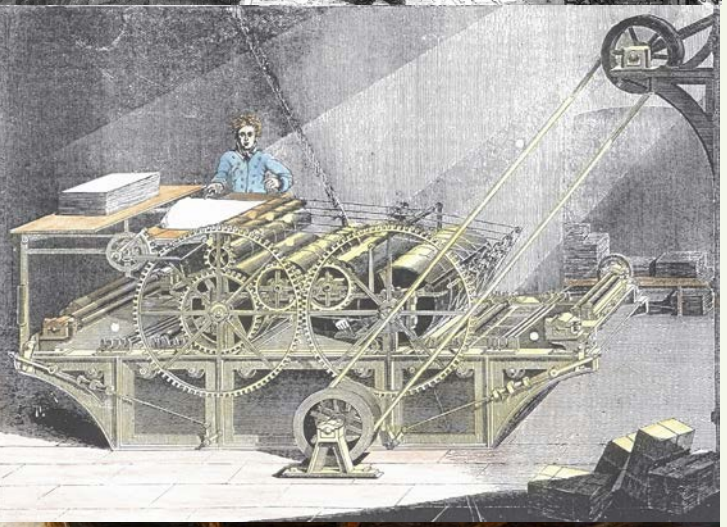

Ανθρωπιστική παιδεία και νεωτερικότητα

- Διχοτόμηση του πολιτισμού σε επιστημονικό-τεχνολογικό (civilization) και σε ανθρωπιστικό (culture)
- Καθιέρωση της δευτεροβάθμιας ως υποχρεωτικής, μαζικής και δημοκρατικής εκπαίδευσης
- Ραγδαία διογκούμενη γνώση των θετικών επιστημών
- Απόλυτη εξειδίκευση και εκβιομηχανισμός της πανεπιστημιακής έρευνας

Ανθρωπιστική παιδεία και νεωτερικότητα

- Σύνδεση της εκπαίδευσης με τον καταμερισμό εργασίας
- Κυριαρχία της μαζικής κουλτούρας στη ζωή των ανθρώπων
- Τα βιομηχανικά πολιτιστικά δημιουργήματα
- Παγκοσμιοποίηση της οικονομίας
- Αμφισβήτηση και περιθωριοποίηση των ανθρωπιστικών σπουδών στην εκπαίδευση, στην κοινωνική και πολιτική ζωή

Ανθρωπιστική παιδεία και νεοελληνική εκπαίδευση

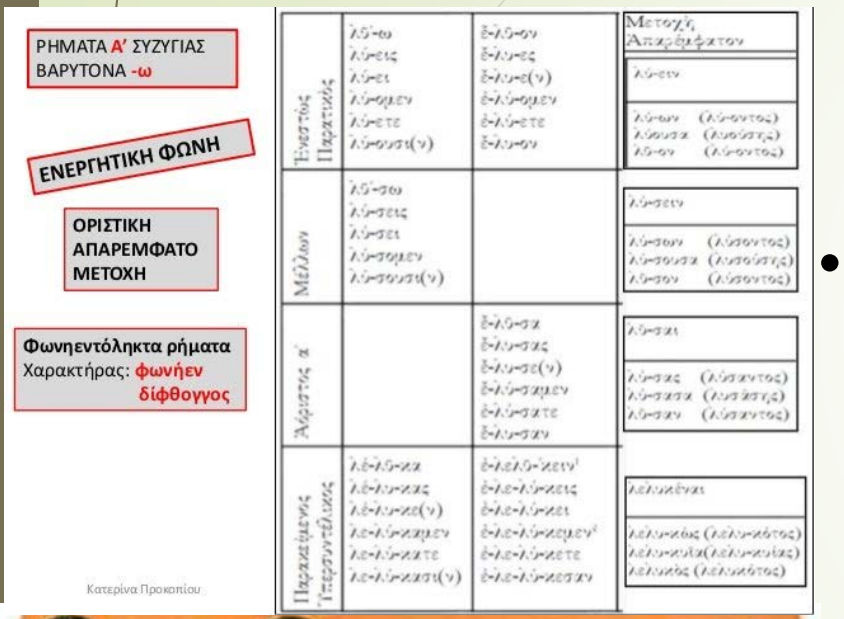

- Η τυπική αρχαιογνωσία και κλασική φιλολογία ως μόνες πηγές και μοναδικοί θεματοφύλακες της ανθρωπιστικής παιδείας
- Ουδέτερη και ακίνδυνη προσέγγιση των κλασικών σπουδών, δίχως ερμηνευτική και κριτική διάθεση για την ανθρωπιστική διαμόρφωση της προσωπικότητας του μαθητή
- Γλωσσική ικανότητα για τη διατήρηση της ιδεολογικής και κοινωνικής κυριαρχίας των ανώτερων τάξεων

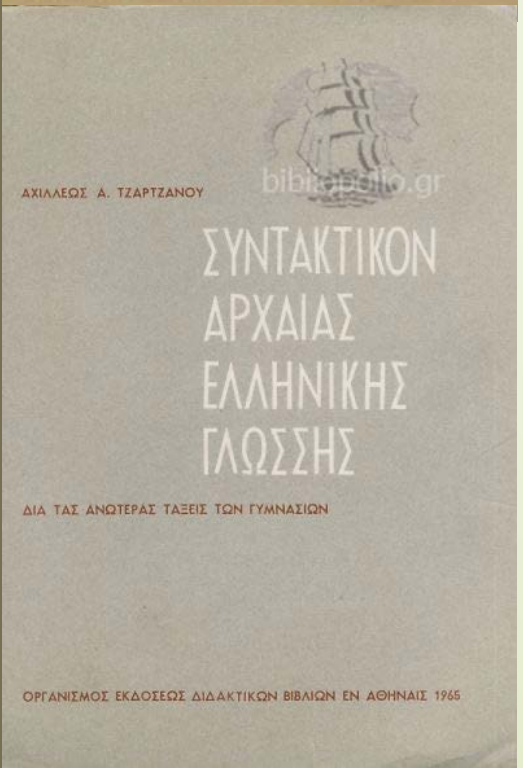

Ανθρωπιστική παιδεία και νεοελληνική εκπαίδευση

- Σχολαστική φιλολογική προσέγγιση των πολιτιστικών δημιουργημάτων με επίκεντρο τη γλώσσα
- Τεχνολογία της γραμματικής και του συντακτικού της, αντί στοχασμού, κριτικής ερμηνείας, νοηματοδότησης των αξιών
- «Λογοκοπανίσματα» (Χρίστος Τσολάκης), στείρα προγονολατρεία και ψευδοκλασικισμός, ανάμικτα με εθνικιστικές τάσεις και ελιτιστική υπεροψία πάντοτε υπέρ των κυρίαρχων ιδεολογιών

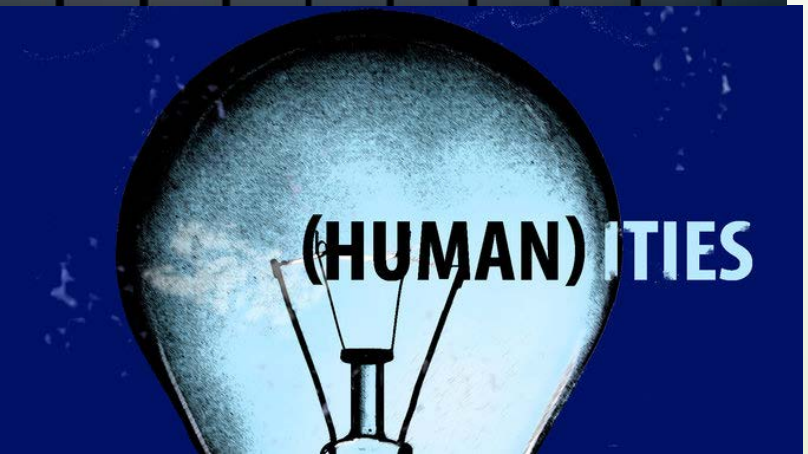

Ανθρωπιστική παιδεία και νεοελληνική εκπαίδευση

- Οι ανθρωπιστικές σπουδές στην εκπαίδευση ως ολόπλευρη μόρφωση και καλλιέργεια της προσωπικότητας των νέων
- Περιεχόμενο της ανθρωπιστικής παιδείας είναι όλα τα δημιουργήματα του ανθρώπινου πολιτισμού.
- Γλώσσα, Λογοτεχνία, Φιλοσοφία, Ιστορία, Θρησκευτικά, Τέχνες, Κοινωνικές Επιστήμες, Θετικές Επιστήμες
- Οι ανθρωπιστικές σπουδές είναι ανάγκη να διαλέγονται και να προσλαμβάνουν στοιχεία και από τις θετικές και τεχνολογικές επιστήμες

Ανθρωπιστική παιδεία και νεοελληνική εκπαίδευση

- Η ανθρωπιστική παιδεία στην εκπαίδευση: ερμηνευτική αναζήτηση του νοήματος, κριτική ανάλυση της φύσης του νοήματος, νοήματα που πρέπει να διερευνήσουν οι μαθητές ως απαραίτητη υποδομή για την ίδια τους τη ζωή

- **Οι ανθρωπιστικές σπουδές όχι μόνο καταγράφουν τη ζωή μας αλλά είναι η ίδια η ζωή μας και αυτό γιατί η ζωή μας είναι συνυφασμένη με αυτές**

- Η ανθρωπιστική παιδεία ως διάλογος και ερμηνεία, ως διερευνητική, ανακαλυπτική, βιωματική και προσωποκεντρική μάθηση

Ανθρωπιστική παιδεία και νεοελληνική εκπαίδευση

- Η εκ νέου εισαγωγή της ανθρωπιστικής παιδείας συνιστά καθολική απαίτηση για ποιότητα ζωής ως στρατηγική του μέλλοντος
- Το εξετασιοκεντρικό σχολείο ως νάρθηκας και σαρκοφάγος της ανθρωπιστικής παιδείας
- Η ανθρωπιστική παιδεία πολιτικά και πρακτικά εφαρμόσιμη σε ένα σύστημα παιδείας

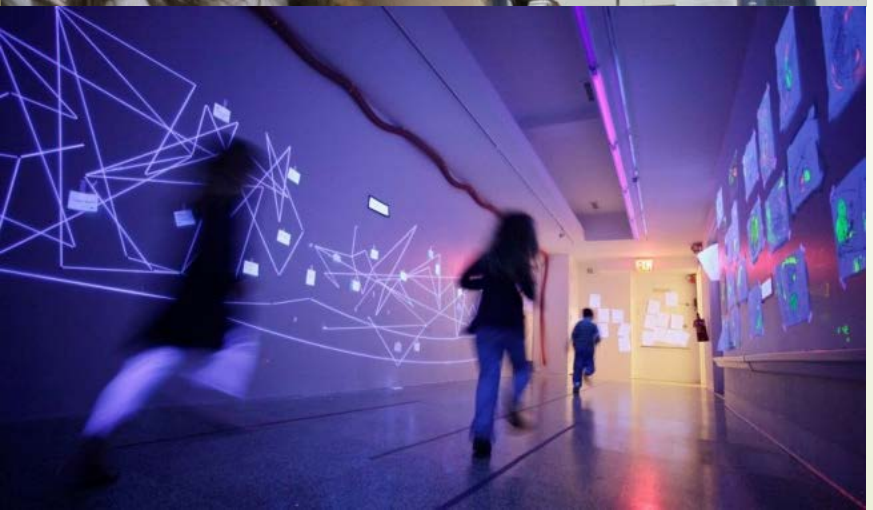

Ανθρωπιστική παιδεία και νεοελληνική εκπαίδευση

- Η ανθρωπιστική παιδεία προϋπόθεση για τη μορφωτική αυτοτέλεια της Δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης και για την εισαγωγή στην Τριτοβάθμια εκπαίδευση

- Η απόλυτη εξειδίκευση και εκβιομηχάνιση της πανεπιστημιακής γνώσης και έρευνας, μετατρέπει τα πανεπιστήμια σε κυβερνοσχολεία πληροφοριοδομών για τα επιχειρηματικά συμφέροντα ή απλώς σε μεταλυκειακή απασχόληση ανέργων

Ανθρωπιστική παιδεία και νεοελληνική εκπαίδευση

- Η ανθρωπιστική παιδεία δεν περιορίζει τις δυνατότητες των ανθρώπων για εξειδίκευση, αλλά ενισχύει την ικανότητα ευέλικτης προσαρμογής στις προκλήσεις της εποχής μας

- Η ευρύτητα γνώσεων ως βάση για ευελιξία, δια βίου εκπαίδευση και δυνατότητα συνεχούς ανανέωσης και επικαιροποίησης της γνώσης

Ανθρωπιστική παιδεία και νεοελληνική εκπαίδευση

- Ο 21ος θα είναι ο αιώνας των θεαματικών εξελίξεων στις εφαρμογές της τεχνητής νοημοσύνης και της βιοτεχνολογίας στη ζωή του ανθρώπου και του φυσικού περιβάλλοντος.

- Ο κίνδυνος για την ανθρωπότητα δεν προέρχεται από την ανάπτυξη της γνώσης αλλά από το όραμα και τον τρόπο διαχείρισής της

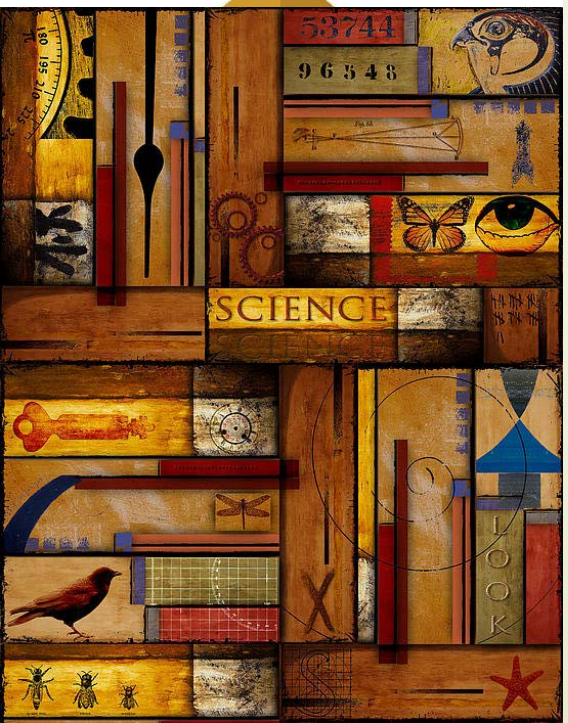

Ανθρωπιστική παιδεία και νεοελληνική εκπαίδευση

- Η ανθρωπιστική παιδεία ως νοηματοδότηση της ζωής και οργανική σύνδεση της εκπαίδευσης με τις πανανθρώπινες και οικουμενικές αξίες του πολιτισμού
- Το ψευδοδίλημμα μεταξύ ανθρωπιστικής παιδείας και εξειδικευμένης επαγγελματικής εκπαίδευσης και κατάρτισης
- Η ανθρωπιστική παιδεία ως συνιστώσα όλων των μαθημάτων καταργεί τις μεταξύ τους διαχωριστικές γραμμές

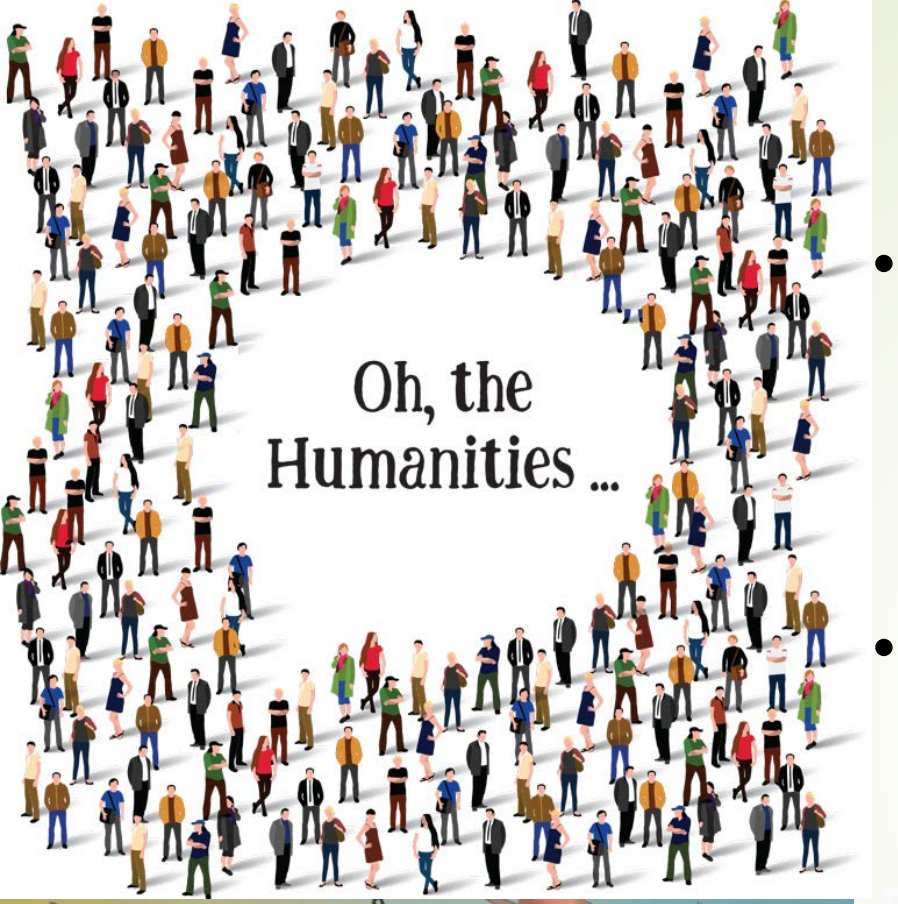

Ανθρωπιστική παιδεία και νεοελληνική εκπαίδευση

- Ενσωμάτωση στα προγράμματα σπουδών της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης σειράς μαθημάτων με ανθρωπιστικό και κριτικό για τις επιστήμες περιεχόμενο

- Η εισαγωγή ανθρωπιστικών διεπιστημονικών προσεγγίσεων και αρχών στις θετικές και τεχνολογικές επιστήμες

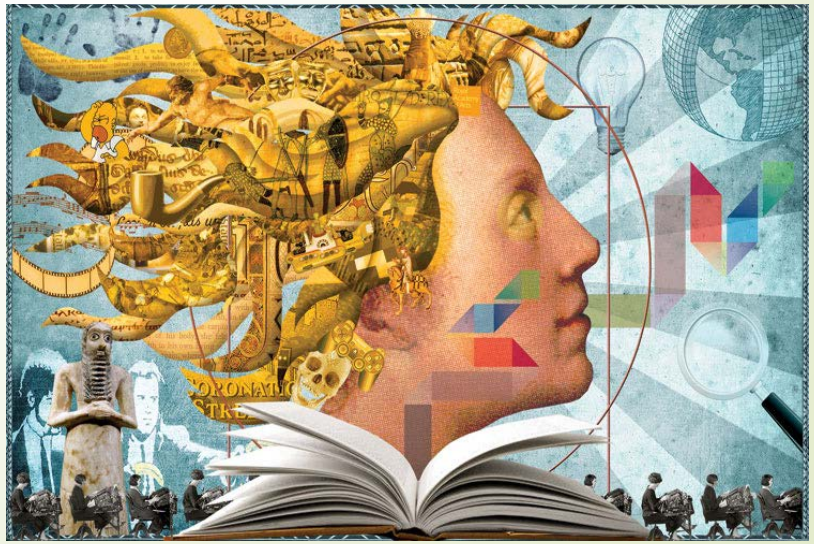

Ποιότητα και εκπαίδευση

Η εκπαίδευση στη χώρα μας είναι ανάγκη να ξεπεράσει άμεσα τα χρόνια προβλήματα και τις συσσωρευμένες δυσλειτουργίες της, για να μπορέσει, ακολούθως, να θέσει αλλά και να υλοποιήσει τις κύριες προτεραιότητες για την αναβάθμισή της.

Βασικοί άξονες για μια σύγχρονη επανεκτίμηση και επανεκκίνηση του ελληνικού εκπαιδευτικού συστήματος στην πρωτοβάθμια και δευτεροβάθμια εκπαίδευση είναι η μετάβασή του σε πιο *ευέλικτες* και *συνεκτικές δομές*, η παιδαγωγική *αξιοποίηση των νέων τεχνολογιών*, η εφαρμογή στην πράξη της *αξιολόγησης ολόκληρου του εκπαιδευτικού έργου* και, τέλος, η εγκαθίδρυση *μηχανισμών* και διαδικασιών συνεχούς *ελέγχου* και *διασφάλισης της ποιότητας*.

Η πορεία αυτή απαιτεί, ασφαλώς, μια ευρεία κοινωνική και πολιτική συναίνεση αλλά και έναν σοβαρό και υπεύθυνο δημόσιο διάλογο όλων των εμπλεκομένων φορέων και των πρωταγωνιστών της εκπαιδευτικής διαδικασίας.

Το **διοικητικό πλαίσιο** της εκπαίδευσης χρειάζεται μια στρατηγική δημιουργικής αποκέντρωσης αλλά και εκσυγχρονισμού του κεντρικού και γραφειοκρατικού χαρακτήρα του, ώστε να μεταστραφεί το κλίμα εσωστρέφειας, απάθειας και αδράνειας που παρατηρείται στους εκπαιδευτικούς.

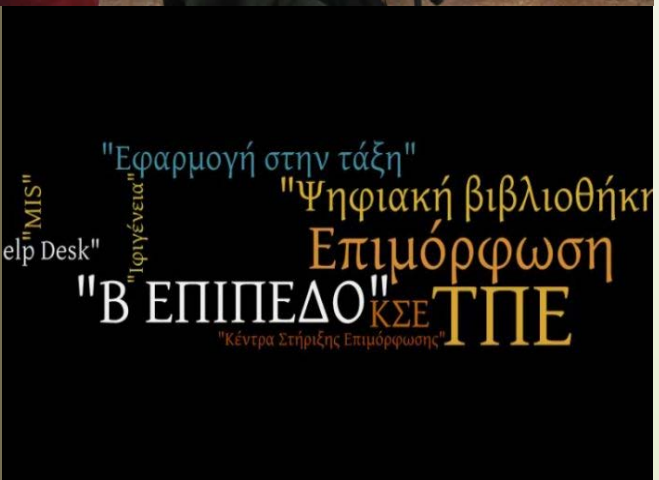

Ο ίδιος **γραφειοκρατικός συγκεντρωτισμός** φαίνεται να χαρακτηρίζει και το παιδαγωγικό πλαίσιο της εκπαίδευσης είτε πρόκειται για προγράμματα σπουδών, διδακτικό και υποστηρικτικό υλικό, άλλες εκπαιδευτικές καινοτομίες και προγράμματα είτε ακόμη για επιμορφωτικές δράσεις και εξοικείωση των εκπαιδευτικών πάνω σ' αυτά. Νέες αποκεντρωτικές διαδικασίες συμμετοχής των εκπαιδευτικών στην σύνταξη των αναλυτικών προγραμμάτων σε συνδυασμό με την πιλοτική εφαρμογή κάθε νέου βιβλίου και την αξιολόγησή του σε σταθερή βάση στην εκπαιδευτική πράξη θα εμπλέξουν σταδιακά την εκπαιδευτική κοινότητα στην προετοιμασία και συγκρότηση των βασικών παιδαγωγικών λειτουργιών του εκπαιδευτικού μας συστήματος.

Η εφαρμογή καινοτόμων δράσεων στη διδακτική πράξη και την εν γένει σχολική ζωή δεν πρέπει να γίνεται εμβόλιμα και αποσπασματικά αλλά συστηματικά και μέσα από το ωρολόγιο πρόγραμμα.

Καινοτόμες Δράσεις

Αγωγή Υγείας

Πολιτιστικά Θέματα

Περιβαλλοντική Εκπαίδευση

Φιλαναγνωσία

Παιδεία

Η αξιολόγηση του μαθητή

Ο ευαίσθητος τομέας της αξιολόγησης του μαθητή φαίνεται να κυριαρχείται από μια διοικητική και διαχειριστική προσέγγιση, η οποία ελέγχει περισσότερο την απομνημόνευση γνωστικών στοιχείων και λιγότερο την διαγνωστική, κριτική και δημιουργική σκέψη του μαθητή, με αποτέλεσμα να μην αναδεικνύονται τα κατ' εξοχήν ποιοτικά χαρακτηριστικά της μαθησιακής διαδικασίας.

Αλλά και οι μηχανισμοί υποστήριξης και ανατροφοδότησης του εκπαιδευτικού συστήματος παρουσιάζουν σχεδόν τα ίδια προβλήματα με το παιδαγωγικό και διοικητικό πλαίσιο.

Η επιμόρφωση χρειάζεται άμεσα να υπερβεί το παραδοσιακό, ομοιόμορφο και συγκεντρωτικό πρότυπο και να προσαρμοσθεί σε μία ευέλικτη και κατά στάδια συστηματική υποστήριξη της επαγγελματικής ανάπτυξης των εκπαιδευτικών.

Η αλλαγή αυτή του παραδείγματος στην επιμόρφωση είναι ανάγκη να δίνει ιδιαίτερη έμφαση στα μεταβαλλόμενα περιεχόμενα των γνωστικών αντικειμένων, στις πραγματικές ανάγκες των εκπαιδευτικών, στην παιδαγωγική χρήση των νέων τεχνολογιών, στη διαπολιτισμική αγωγή καθώς και στη διαχείριση της ποικιλομορφίας του μαθητικού δυναμικού.

Η μετάβαση σε πιο συνεργατικές μορφές επαγγελματικής ανάπτυξης με επίκεντρο την σχολική μονάδα θα πρέπει να συνοδεύεται από μέτρα ενίσχυσης των ευκαιριών, των κινήτρων και των προσόντων των εκπαιδευτικών.

Σοβαρά προβλήματα εμφανίζει και η υλικοτεχνική υποδομή της εκπαίδευσης, κυρίως, ως προς την λειτουργική ανεπάρκεια των κτιριακών χώρων και την υποβαθμισμένη αισθητική του σχολικού περιβάλλοντος. Αν η σχέση και η αλληλεπίδραση της υλικοτεχνικής υποδομής συχνά είναι ευθέως ανάλογη και οργανικά συνδεδεμένη με το όλο παιδαγωγικό και οργανωτικό πλαίσιο του σχολικού χώρου, τότε και στον τομέα αυτόν απαιτείται μια νέα αρχιτεκτονική, περιβαλλοντική και κατασκευαστική κουλτούρα.

Η **εκπαιδευτική έρευνα** χρειάζεται επιτέλους να ενδυναμωθεί θεσμικά και οικονομικά και να αξιοποιείται πρακτικά στον σχεδιασμό και στη χάραξη της εκπαιδευτικής πολιτικής.

Η ποιότητα της εκπαίδευσης είναι αλληλένδετη με την αξιολόγηση του εκπαιδευτικού έργου ως μία κατ' εξοχήν ανατροφοδοτική και υποστηρικτική διαδικασία. Η ελληνική εκπαίδευση, για περισσότερο από σαράντα χρόνια, λειτουργεί δίχως να υφίσταται σε ουσιαστική ισχύ οποιαδήποτε μορφή αξιολόγησης του εκπαιδευτικού έργου.

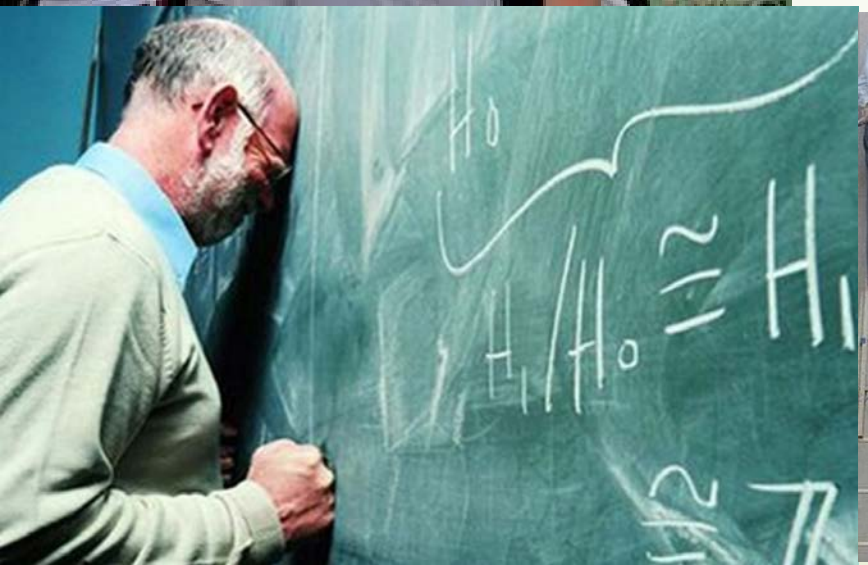

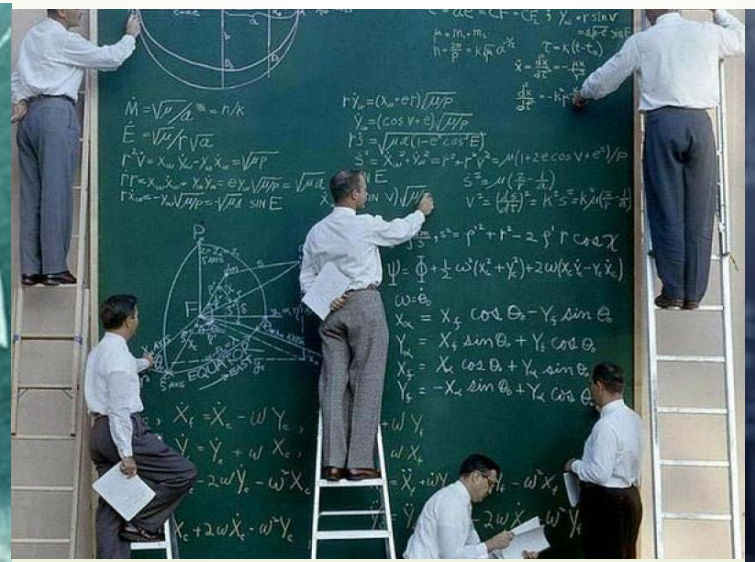

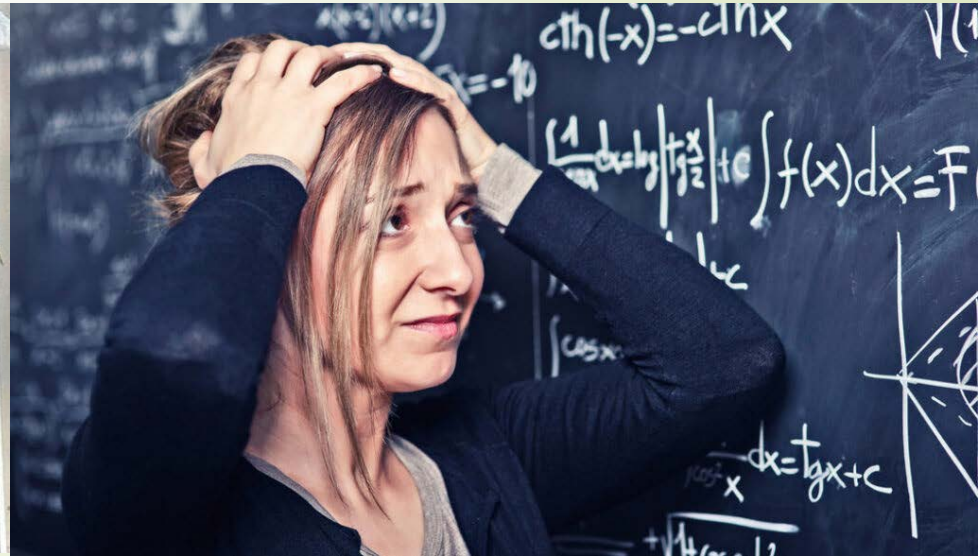

Η αύξηση των οικονομικών πόρων και δαπανών του εκπαιδευτικού συστήματος μπορεί να συνεπιφέρει και να διασφαλίσει την βελτίωση της ποιότητας, όταν, ασφαλώς, συνοδεύεται με απαραίτητες παρεμβάσεις σε όλες τις κύριες παραμέτρους και δομές της εκπαίδευσης, βάσει ενός κεντρικού σχεδίου απορρόφησης των εθνικών πόρων και των ευρωπαϊκών προγραμμάτων.

Η κοινωνική πρόσληψη και αποδοχή της εκπαίδευσης φαίνεται να αφορά, κυρίως, στην έντονα κριτική στάση γονέων, μαθητών και εκπαιδευτικών απέναντι στα προβλήματα ποιότητας που εμφανίζει η λειτουργία του λυκείου καθώς και οι γενικότερες εξετασιοκεντρικές δομές του εκπαιδευτικού μας συστήματος.

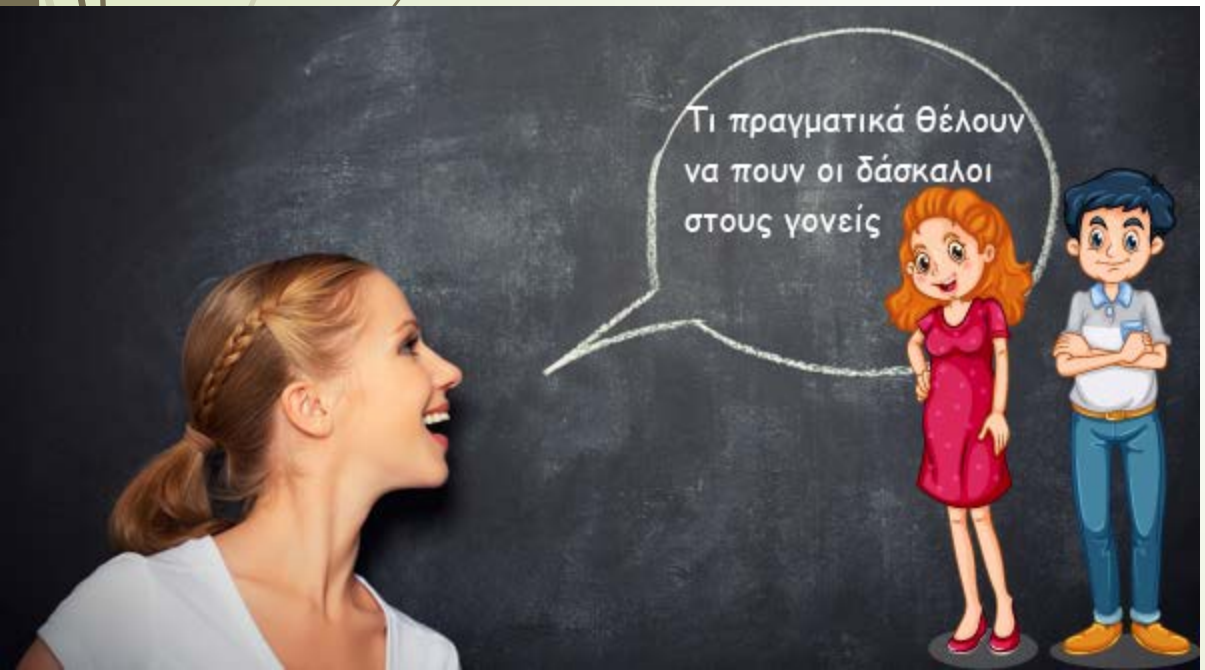

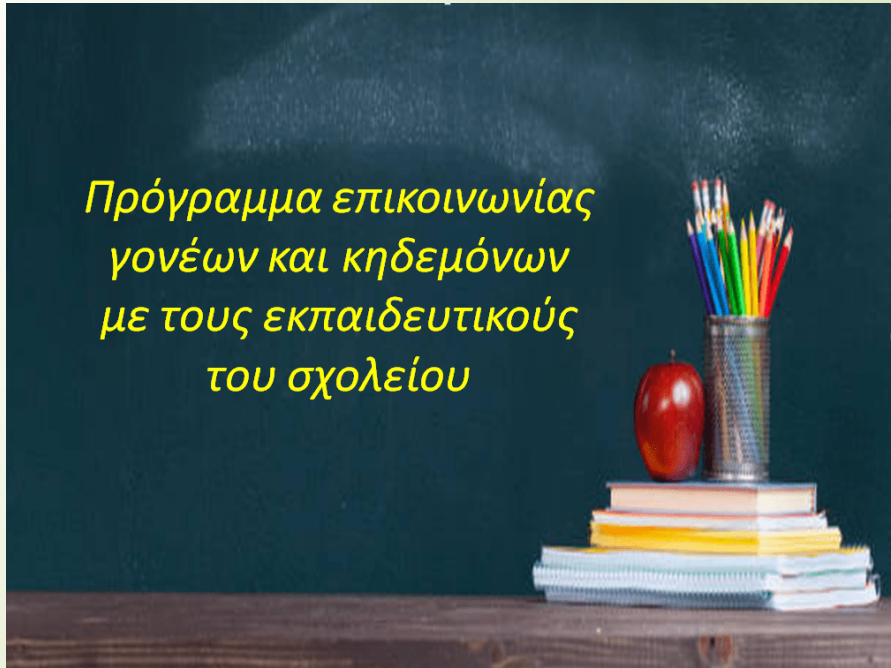

Για να ξαναγίνει το γυμνάσιο και το λύκειο **σχολείο γενικής παιδείας και δημιουργικότητας** και όχι απλώς ένας προθάλαμος προπαρασκευής για την εισαγωγή στην τριτοβάθμια εκπαίδευση, επιβάλλεται η εκ νέου ανασυγκρότηση της μορφωτικής ταυτότητάς τους.

Η αλλαγή του τρόπου πρόσβασης στα ΑΕΙ σε συνδυασμό με έναν εντελώς νέο παιδαγωγικό προσανατολισμό σκοπών και στόχων, νέα αναλυτικά προγράμματα σπουδών, ελκυστικές και σύγχρονες διδακτικές πρακτικές, νέα διδακτικά βιβλία και πολυμεσικά εργαλεία, μπορούν να αποδώσουν στο γυμνάσιο και στο λύκειο τη **μορφωτική αυτοτέλεια αλλά και τη σύγχρονη παιδαγωγική ταυτότητά τους**.